

Kurkistus korruptiokisojen kulissien taakse

Robert W. Orttung and Sufian N. Zhemukhov, *Putin's Olympics. The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*. Abingdon: Routledge, 2017. ISBN: 978-0415823722.

Kansainvälisen politiikan tutkijoiden Robert Orttungin ja Sufian Zhemukhovin monografia *Putin's Olympics. The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia* (2017) tarjoilee monitahoisen näkökulman Putinin Venäjään Sotšin talviolympialaisten tirkistysaukon kautta. Teos pureutuu Venäjän ensimmäisten talviolympialaisten talouteen, taustoihin, turvallisuuteen sekä Sotšin alueen historiapolitiikkaan. Lopuksi tekijät esittävät alustavan arvionsa olympialaisten jättämästä perinnöstä.

Orttung ja Zhemukhov ajoittavat olympiaisännöyden historian 1990-luvulle, josta lähtien Vladimir Putin on tavalla tai toisella pyrkinyt edistämään olympialaisten saamista Venäjälle. Putinin visiossa olympialaisten isännöinnin tarkoituksena on ollut osoittaa Venäjän palanneen maailman merkittävien valtioiden joukkoon Neuvostoliiton romahduksen ja 1990-luvun rappion jälkeen. Taustalla on ollut myös halu todistaa, että nyky-Venäjä pärjää kapitalistisessa markkinataloudessa läntisten teollisuusmaiden rinnalla – talouskasvu edellä, vailla erityistä ideologiaa.

Sotšin olympiaprojekti ei Orttungin ja Zhemukhovin mukaan ole mikään poikkeustapaus, vaan oppikirjaesimerkki Putinin poliittisesta ja taloudellisesta vallankäytöstä, jossa valtion resurssien jakaminen vallanpitäjien lähipiirille on institutionalisoitunut ja keskittynyt pienelle eliitille. Megatapahtumat, tai laajemmin megaprojektit, ovat olleet keskeinen osa Putinin vallankäyttöä. Ne ovat ikään kuin liima, joka on pitänyt hallinnon kasassa ja tuottanut jatkuvuutta sekä suhteessa menneeseen että tulevaan. Orttung ja Zhemukhov tulkitsevat, että Krimin valtaus, Ukrainan sota ja Kertšinsalmen silta ovat samaa megaprojektien jatkumoa Sotšin olympialaisten kanssa. Yhtenä esimerkkinä Sotšin ja Krimin projektien yhteensulautumisesta he nostavat esiin Olimpstroj-yrityksen, joka Krimstroiksi uudelleen nimettynä hyödynsi olympialaisista jäljelle jääneitä resursseja Krimillä. Orttung ja

Zhemukhov pitävät megaprojekteja autoritaaristen johtajien keinona ylläpitää hallintoa ja omaa asemaansa sekä näkevät yhtäläisyyksiä Putinin hankkeiden ja neuvostoaikaisten rakennusprojektien kuten Vienanmeren–Itämeren kanavaja Baikalin–Amurin rautatie välillä.

2000-luvun megaprojekteille on ollut tyypillistä kanavoida resursseja Moskovan ja pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Voittajia ovat olleet Sotšin lisäksi etenkin Jekaterinburg ja Kazan. Samaan aikaan kun megaprojektit ovat tuoneet hyvinvointia ja investointeja tietyille alueille, ne ovat eriarvoistaneet maata. Moni alue on jäänyt nuolemaan näppejään, mutta myös megatapahtumia järjestäneissä kaupungeissa on ollut tyytymättömyyttä. Paikalliset olisivat mieluummin priorisoineet pitemmän aikavälin tarpeita kuten koulutusta, terveydenhuoltoa ja kaupunkikultuuria lyhytikäisen megaspektaakkelin sijaan.

Kansalaismielipiteillä ei kuitenkaan ole ollut vaikutusta sen enempää olympialaisten isännöintiin kuin niihin käytettyihin resursseihinkaan. Putin saattoi käyttää olympialaisiin loputtomasti rahaa joutumatta siitä minkäänlaiseen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Martin Müllerin laskelmien mukaan kisojen lopullinen hintalappu oli 55 miljardia dollaria. Se on – laskutavasta riippuen – 5–10 kertaa enemmän kuin yhdetkään kesä- tai talviolympialaiset ennen tai jälkeen Sotšin. Hintaa nostivat muun muassa haamutyöläiset, ylilaskuttaminen, rahojen siirto ulkomaille sekä lahjusten antaminen sopimusten takaamiseksi. Historian kalleimmista olympialaisista on puhuttu mediassakin jo niin paljon, että muiden olympialaisten sijaan kulujen mittakaavaa olisi avannut paremmin Putinin olympialaisten vertaaminen muihin megatapahtumiin ja megaprojekteihin. Paljonko Sotšin spektaakkeli maksoi esimerkiksi verrattuna jalkapallon mm-kisoihin (Rio 2014, Venäjä 2018, Qatar 2022) tai maailmannäyttelyihin (Hannover 2000, Shanghai 2010, Milano 2015)?

Sekä olympialaisten historiaan että omaan lähimenneisyyteen liittyvät terroriteot mielessä Venäjä panosti valtavasti olympialaisten turvallisuuteen, johon kisojen budjetista käytettiin kaksi miljardia dollaria. Turvallisuuden näkökulmasta olympialaiset vedettiin onnistuneesti läpi. Vaikka kisojen aikana terrori-iskuilta ja

muilta turvallisuusuhkilta vältyttiin, muutama kuukausi ennen olympialaisia kolme itsemurhauskua Volgogradissa vei 42 ihmisen hengen ja haavoitti 122 ihmistä. Orttung ja Zhemukhov arvioivat, että turvajärjestelyt ja menestyksessä terrorismin torjunta saattoivat jopa hetkellisesti edistää venäläisten aseiden vientiä. Krimin valtuksen myötä asetetut talouspakkotteet kavensivat Venäjän mahdollisuuksia asevientiin, mutta tietävästi Sotšin turvallisuutta taanneita aseita on hyödynnetty myöhemmin Krimillä ja Syyriassa.

Olympialaisten turvatoimet antoivat mahdollisuuden myös kansalaisyhteiskunnan kaventamiseen. Kisat loivat kilven, jonka takana viranomaiset vahvistivat yhteiskunnallista kontrollia. Esimerkiksi kaikkien Sotšin alueella olleiden puheluja kuunneltiin ja kisaturisteilta kerättiin laajasti henkilötietoja erityisten elektronisten passien avulla. Olympialaiset mahdollistivat myös eliittijoukkojen keskittämisen ja armeijan vahvistamisen kisojen turvallisuuteen vedoten.

Vaikka kansalaisjärjestöjen vaikutus olympialaisten järjestelyihin oli melko pieni, ne saivat agendansa olympialaisten tuoman kansainvälisen mediahuomion kontekstissa tavallista paremmin esille. Seksuaalivähemmistöjen oikeudet oli yksi puhutuimmista teemoista kisojen alla. Etenkin kesällä 2013 voimaan tullut laki, joka kielsi homoseksuaalisen propagandan levittämisen alaikäisille, synnytti keskustelua olympialaisten boikotoinnista. Olympialaisten lähestyessä boikottimieliala laantui ja rajoittui lopulta lähinnä valtionjohtajiin. Barak Obamaa ja Angela Merkeliä ei Putinin spehtaakkelissa nähty, mutta yksikään maa ei jättänyt osallistumatta urheilukisoihin.

Sotšin rahoituskuvia, Putinin roolia ja viimeaikaisia doping-paljastuksia on puitu mediassa kohtuullisen paljon. Sotšin alueen vähemmistökansoihin liittyvä historiapolitiinen ulottuvuus on sen sijaan jäänyt paljon vähemmälle huomiolle. Alueen alkuperäisväestöön kuuluvat tšerkassit ovat suurin etninen ryhmä Venäjän Kaukasuksella, jossa heitä elää vajaa miljoona. Tämän lisäksi tšerkasseja elää diasporassa arviolta viidestä seitsemään miljoonaa. Tšerkassien alue päättyi Ottomaaneilta Venäjän keisarikunnan vaikutuspiiriin vuonna 1829 laaditulla sopimuksella. Vuosikymmeniä kestänyt taistelu itsenäisyyteen pyrkineiden tšerkassien ja Venäjän välillä johti lopulta tšerkassien tappioon ja tsaarin vallan vahvistumiseen. On kohtalon ivaa, että olympialaisten aikaan tuli kuluneeksi 150 vuotta siitä, kun tsaarin joukot kukistivat tšerkassit ja ajoivat tuhannet maanpakoon muun muassa Ottomaanien valtakuntaan. Vain noin 10

prosenttia tšerkasseista jäi alueelle.

Olympialiike on viime vuosikymmeninä kiinnittänyt huomiota alkuperäiskansojen kohteluun. Esimerkiksi Sydneyn (2000) ja Vancouverin (2010) olympialaisissa alkuperäisväestöä kunnioitettiin ottamalla heidät mukaan avajaisseremonioihin. Venäjä sen sijaan ohitti alueen alkuperäisväestön historian miltei kokonaan. Tšerkassien kansalaisjärjestöt yrittivät tarjota olympialaisten järjestäjille mahdollisuuksia kunnioittaa alueen alkuperäisväestöä ja sen historiaa, mutta esimerkiksi yksikään kuudesta olympiakultaa voittaneesta tšerkassista ei kelvannut kantamaan olympiatulta tai saanut näkyvyyttä kisojen aikana. Lopulta järjestäjät sallivat pienimuotoiset mielenilmaisut rajatulla, syrjäisellä alueella olympialaisten aikana.

Tšerkassien murheellisella historialla yritti sen sijaan ratsastaa Georgian silloinen presidentti Mihail Saakašvili. Venäjän ja Georgian suhteiden kiristyttyä ja leimahdettua viiden päivän sodaksi syksyllä 2008 Saakašvili vetosi kansainväliseen olympiakomiteaan ja pyysi kisojen siirtämistä toiseen paikkaan. Saakašvili, joka oli vuotta aiemmin vuolaasti onnitellut Putinia kisojen saamisesta, oli nyt sitä mieltä, että olympialaisten järjestäminen paikassa, jonka yllä lepäsi kansanmurhan varjo, vahingoittaisi olympialiikkeen periaatteita. Hän uhkasi Georgian jättäytymisellä pois kisoista, jos Venäjän annettaisiin järjestää olympialaiset suunnitelmien mukaan. Näillä uhkauksilla ei ollut kuitenkaan mitään vaikutusta kansainväliseen olympiakomiteaan ja Georgia oli mukana olympialaisissa 87 muun osallistujamaan kanssa.

Orttung ja Zhemukhov arvioivat Venäjän onnistuneen osittain olympialaisille asettamissaan tavoitteissa. Alueellisen kehittämisen näkökulmasta tapahtumaa voidaan pitää sikäli onnistuneena, että uuden infrastruktuurin myötä Sotšista luotiin ympärivuotinen moderni turistikohde, jossa on kapasiteettia suuren luokan tapahtumien järjestämiseen. Voittajiin lukeutui etenkin Putinin lähipiiri, joka sai kahmittua itselleen suurimman osan Sotšin rakennusurakoista. Toistaiseksi Sotšin hyödyntäminen on jäänyt melko vähäiseksi. Olympialaisten jälkeen siellä on järjestetty shakin maailmanmestaruusottelu marraskuussa 2014 ja maailman nuorisofestivaalit lokakuussa 2017. Lisäksi Sotšissa on ajettu vuosittain formula ykkösen osakilpailu vuodesta 2014 lähtien. Ulkomaisia turisteja ei ole olympialaisten jälkeen juuri näkynyt, mutta kotimainen turismi on hiljalleen löytänyt Sotšin.

Kansainvälisesti katsottuna Putin onnistui järjestämään näyttävän megaspektaakkelin, jossa

ei juuri ollut moittimista. Kisoissa kaikki sujui odotusten mukaisesti ja päättäjien alkaessa tunnelma Venäjän talviolympialaisten suhteen oli jo kääntymässä myönteiseksi, kunnes seuraavana päivänä kuuluivat vihreät miehet ilmestyivät Krimille, mikä johti lavastettuun kansanäänestykseen ja lopulta niemimaan valtaamiseen Venäjälle. Krimin valtauksen vuoksi Sotšin mahdolliset imagohyödyt jäivät olemattomiksi. Pew Research Centerin tekemän mielipidemittauksen mukaan vuosi Sotšin kisojen jälkeen suurin osa kansalaisista eri maissa ei pitänyt Venäjää eikä Putinia kovin suurena arvossa. Vaikka kisat vahvistivat kansallistunnetta ja yhtenäisyyttä, olympialaiset eivät kuitenkaan vahvistaneet Putinin kotimaista suosiota. Sen sijaan Krimin valtaus nosti hänen kannatuslukemansa ylöspäin.

Ortung ja Zhemukhov arvioivat, että Sotšin olympialaisten pitkäaikaisin perintö saattaaakin olla niiden vaikutus kansainväliseen olympialiikkeeseen. KOK:ta on moitittu epädemo-

kraattisuudesta, läpinäkymättömyydestä ja vastuuttomuudesta. Putinin ylihintaisten kisojen jälkeen KOK asetti olympialaisille kulukat, tunnusti seksuaalivähemmistöjen oikeudet ja otti tiukemman kannan dopingiin. Venäjän valtiollisen doping-ohjelman paljastumisen jälkeen, KOK sulki maan pois Pyeongchangin talvikisoista 2018.

Putinin olympialaiset on tiivis ja helppoluokinen yhteenveto Venäjän olympioprojektista. Kirjan ansio on tuoda yhteen tähän mennessä julkaistu tutkimustieto Sotšin kisoista, mutta aihetta kansainvälisen median kautta seuranneille se ei tuo valtavasti uusia faktoja eikä mullistavia uusia tulkintoja. Tutkimuksen näkökulmasta pöytää ei ole tämän teoksen myötä putsattu, mutta se on erinomainen lähtökohta Sotšin olympialaisista kiinnostuneille ja sopii mainiosti esimerkiksi yliopisto-opetuksen materiaaliksi.

Pia Koivunen

Rajoja ylittävää Venäjä-tutkimusta

Gennadi Obatnin & Tomi Huttunen (toim.): *Transnatsionalnoje v russkoi kulture: Studia Russica Helsingensia et Tartuensia XV. Moskova: Novoje literaturnoje obozrenije, 2018. 480s. ISBN: 9785444809280*

Gennadi Obatninin ja Tomi Huttusen toimittama venäjänkielinen artikkelikokoelma *Transnatio-naalinen venäläisessä kulttuurissa* on katsaus venäläisen kulttuurin ja kirjallisuuden alan uuteen tutkimukseen. Kokoelmassa on 17 artikkelia eri kirjoittajilta. Niitä yhdistää väljästi transnatio-naalisuuden teema. Nostan tässä arviossani esiin joitakin teemaan kytkeytyviä kokoelman artikkeleita.

Transnatio-naalisuudella tai ylijärjaisuudella tarkoitetaan valtioiden, kansojen ja kulttuurien rajat ylittäviä prosesseja, sekä ihmisten ja organisaatioiden välisiä suhteita. Transnatio-naalisissa kulttuurin prosesseissa avainasemassa ovat välittäjinä tai välikäsinä toimivat henkilöt tai kollektiivit, esimerkiksi kääntäjät, kriitikot, mesenaatit ja kustantamot, jotka toiminnallaan auttavat siirtämään kulttuurista informaatiota kieli- ja kulttuurirajojen yli. Usein tällaisilla välittäjähahmoilla, joista kokoelman artikkeleissa mainitaan esimerkiksi Edith Södergran, Henry Parland ja Ludmila Savitzky, on itsellä monikielinen, kosmopoliittinen tausta ja he ovat näin

ollen erityisen tottuneita toimimaan kulttuurien rajamailla. Nämä transnatio-naaliset prosessit tapahtuvat usein kulttuurien periferiassa tai saumoissa ja ovat siksi usein jääneet vähemmälle huomiolle tutkimuksessa. Tässä kokoelmassa tartutaan moneen tällaiseen aiheeseen.

Itse artikkelikokoelma on myös seurausta kulttuurien välisestä yhteydestä. Se on viidestoista osa Tarton ja Helsingin yliopistojen yhteistyönä tehdystä sarjasta, jonka artikkelit perustuvat yliopistojen yhteisiin konferensseihin, joita on järjestetty jo vuodesta 1987. Kirja on myös sarjan neljäs teos, jonka julkaisee maineikas venäläinen NLO-kustantamo.

Leonid Livakin artikkelin aiheena oleva kääntäjä Ludmila Savitzky on malliesimerkki kulttuurisesta välittäjästä. Hän syntyi Jekaterinburgissa vuonna 1881, mutta kasvoi Tbilisissä ja Lausannassa. Todellisen maailmankansalaisen lailla hän osasi venäjän lisäksi ranskaa, englantia, saksaa ja italiaa. Savitzkylä oli puolalaiset sukujuuret, minkä vuoksi hän valitsi Ranskaan muutettuaan oman tapansa translitteroida nimensä, joka kirjoitetaan venäjäksi muodossa Ljudmila Savitskaja. Tutkimuksen kannalta Savitzky on ollut tähän saakka marginaalissa, mutta elämänsä hän vietti transnatio-naalisen modernistisen kulttuurin keskiössä kääntäen Konstantin Balmontia, Ezra Poundia ja James